

- U11 -
FALUMEGÚJÍTÁS A TERVEZÉSI GYAKORLATBAN
AZ EU IRÁNYELVEI A VIDÉKFEJLESZTÉS
A FALU SZEREPE A VIDÉKFENNTARTÁSBAN, A MEGÚJÍTÁS
LEHETSÉGES FUNKCIÓI

Dr. HÜBNER MÁTYÁS
BARACSI VIKTÓRIA

Pécsi Tudományegyetem, Pollack Mihály Műszaki Kar,
URBANISZTIKA Tanszék

2008

BEVEZETÉS

A XX. század végére, a rendszerváltozást követően a piacgazdaságra való átmenet lényegében befejeződött, az ország térszerkezete, térségi és területi tagoltsága lényegesen eltér a rendszerváltás előtti helyzettől. Ebben meghatározó szerepet játszanak a piagazdálkodásra jellemző elemek: a vállalkozások számának robbanásszerű emelkedése, a külföldi tőke meghatározó szerepe, a mindent átszövő piac hatása, valamint az átmenet alapvető feltétele, a széleskörű privatizáció.

Ma még érezhetőek az elmúlt évtized nyomai, a szocialista nagyipar és a mezőgazdasági nagyüzemek szerepe, de természetesen jelen vannak évszázados meghatározottságok, a kelet-nyugat és a falu-város megosztottság.

Az új térszerkezet meghatározó elemei:

- a főváros kiugró fejlődése az ország többi részéhez viszonyítva,
- a nyugati térségek növekvő előnye a keleti és az északi régiókkal szemben,
- a kistérségek fejlődésének növekvő térbeli tagoltsága és
- a településhálózat erősödő gazdasági tagoltsága.

A főváros minden gazdasági mutatót tekintve messze kiemelkedik az országból. Budapest ma Közép-Európa egyik dinamikus, vonzó pénzügyi, kereskedelmi centruma, meghatározó hatalmi-politikai központ, alapjaiban átalakult szervezeti és foglalkozási szerkezettel.

Nagytérségi, regionális léptékben erőteljes Nyugat - Kelet megosztottság alakult ki. Az ország legdinamikusabb, válságjegyekkel legkevésbé érintett térsége a főváros mellett a Nyugat Dunántúl, ezen belül is Győr - Moson - Sopron és Vas megye, amelyek mellé az évtized második felében Fejér megye is felzárkózott. A skála végén Észak- Magyarország és Észak-Alföld van.

A nyugati térségek dinamikája elsősorban a kedvező földrajzi fekvésnek, mobilabb gazdasági szerkezetének és magasabb iskolázottságának, szakmakultúrájának köszönhető. Ez segítette abban, hogy a külföldi működő tőkéből megtelepedjen, átalakuljon és felfusson az exportorientált feldolgozóipar.

A válság elhúzódásának, a keleti országrészben több oka van. Az északkeleti megyéket érintette legjobban a keleti piacokra települt nehézipar és a mezőgazdasági tömegtermelés összeomlása. Ehhez járult hozzá az, hogy a válságágazatokban és az összezsugorodó építőiparban először az ingázó, alacsony szakképzettségű munkásokat bocsátották el, s a fővárosból kitelepített kis vidéki telepéseket zárták be. További lényeges elem a kiépítetlen nagytérségi infrastruktúra, elsősorban az autópályák hiánya, amit helyi „kedvezményekkel” nem lehet ellensúlyozni.

Míg a nagyrégiós, megyés elemzés a főváros-vidék, illetve a Nyugat-Kelet markáns különbségeit mutatja be, addig a kistérségeket tekintve sokkal differenciáltabb a kép. A piactudósra való átment végére kialakult térszerkezetben jóval tagoltabb és eltérő növekedési pályákon haladó térségtípusok különíthetők el.

Az ország térségei és települései közötti fejlettségbeli különbség, a vidékies térségek lemaradása az elmúlt másfél évtizedben a terület- és vidékfejlesztési politika törekvései ellenére növekedett.

A VIDÉKI TÉRSÉGEK (FALVAK) ERŐSSÉGEI

A vidéki térségek egyre inkább felértékelődő belső adottsága a nyugodt, egészséges lakókörnyezet, amely az alacsony népsűrűségéből és beépítettségéből, a civilizációs és környezeti ártalmakkal többnyire kevésbé terhelt környezetből, valamint a gazdag természeti, táji örökségből, a természeti területek magas arányából ered. Ez különösen az urbanizációtól távol eső, periferikus helyzetű települések, és az észak-magyarországi és a dél- és nyugati – dunántúli régió aprófalvas térségeinek sajátossága. Ezek a területek – az Országos Területfejlesztési Konceptió minősítése szerint is – természeti és táji értékekben gazdag területeknek tekinthetők. Ezekben a térségekben nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek, hegy és dombvidékek, jelentősebb vízfelületek, értékes vizes élőhelyek és erdőben gazdag kistájak találhatók.

A vidéki térségek jelentős része gazdag kulturális értékben, hagyományokban, és igen sokszínű kulturális és épített örökséggel rendelkezik. Feltétlenül megőrzendő kulturális sokszínűséget jelentenek az ország magyar és nemzetiségi – néprajzi csoportjai által lakott térségek, amelyek identitása és értékhozó hagyományainak ápolása, felelevenítése az

utóbbi években erősödik. A kulturális örökség, mint helyi erőforrás, a táji és térségi egyediség hordozója, ezért fontos szerepet játszik a fejlesztési irányok meghatározásában. A különleges, egyedi adottságokra épülő helyi kezdeményezések nemcsak a térségi kötődés erősödéséhez és az értékvédelemhez, de a turisztika potenciál növeléséhez is hozzájárulnak.

A gazdasági szerkezetváltásra utal a vidéki szálláshelyek, vendéglátó üzletek számának növekedése, valamint a turisztikai programkínálat bővülése is. A falusi turizmusban a férőhelyek száma a 2000-hez viszonyítva 2005-re 32,7%-kal, ugyancsak a falusi turizmusban a vendégéjszakák száma 2000-hez képest 2005-re 9,5 %-kal nőtt. Megjelentek a speciális helyi adottságokon és értékeken alapuló térségi turisztikai kezdeményezések (például: borvidékek fejlesztése, bor-utak, kulturális utak, „vendégasztal”). Az utóbbi évek jelensége a városi- elsősorban jómódú, főként értelmiségi – családok vidékre költözése. A vidékre költözők, illetve a visszaköltözők jelentős része közösségformáló, újszerű innovatív kezdeményezésekkel él.

A falusi térségek gyengeségei között kihangsúlyozandó:

- a mezőgazdaság foglalkoztatási lehetősége csökken,
- a vidéki térségeket a munkanélküliség magasabb aránya jellemzi,
- alacsony a vállalászási sűrűség és általános a tőke- és szaktudás- hiánya,
- a falusi turizmus infrastrukturális ellátottsága változó,
- a szolgáltató szektor aránya és az aktivitási ráta alacsony, a jövedelemtermelő képesség gyenge,
- jelentősen növekedett a vidéki térségekből elvándorlók száma,
- az öregedő korstruktúra, az alacsony képzettségi szint a szociális problémák halmozódása jellemző,
- a társadalmi tőke értéke erőteljesen devalválódott,
- az infrastrukturális ellátottság gyenge, bár fokozatos javulás van
- a humán infrastruktúra sok településen hiányos,
- hiányoznak a települések közösségi terei,
- a romák helyzete e térségekben különösen nehéz.

A LEGHÁTRÁNYOSABB HELYZETŰ KISTÉRSÉGEK FŐBB PROBLÉMÁI DÉL-DUNÁNTÚLON

Általánosságban elmondható, hogy hazánkban a leghátrányosabb kistérségek legnagyobb problémája az általános szegénység, amelynek gyökere elsősorban a külső-belső perifériális helyzetből fakadó infrastrukturális és gazdasági lemaradásból ered.

A rendszerváltozás óta eltelt időszak létrehozott egy olyan társadalmi réteget, amely gyakorlatilag az élet minden szegmensében perifériára szorult. Ezt a réteget leginkább az alacsony iskolázottság és az elmaradott települési- és lakáskörülmények jellemzik.

A leghátrányosabb kistérségekben a roma lakosság aránya messze meghaladja az országos átlagot; az ehhez az amúgy is több szempontból hátrányos helyzetben lévő etnikumhoz tartozók többsége ráadásul a Dél-Dunántúl aprófalvas területeinek legelmaradottabb zsáktelepülésein él.

Ezek a vidéki szegénység gócpontjai, ahol a családok túlnyomó része segélyekből és alkalmi munkából él. Számukra a legalapvetőbb civilizációs feltételek sem biztosítottak

Lényeges probléma, hogy ezen leghátrányosabb helyzetű kistérségek mezőgazdasága sem jelentős a foglalkoztatás szempontjából.

Gyakorlatilag teljes mértékben hiányzik a belső piac: a „bevételek” többsége állami forrású (segélyek, támogatások, stb.), amelyek ráadásul többnyire nem is az adott térségben, hanem olcsó, multinacionális áruházak pénztáraiban illannak el és csak rettentő kis mértékben realizálódnak bevételként valamelyik helyi vállalkozás kasszájában. Ez a folyamat nem teszi lehetővé a helyi gazdasági szereplők megerősödését, ezáltal az egyik legnagyobb problémaként jelentkező tényező, a munkanélküliség aggasztó mértéke nehezen tud csökkenni.

Amint arra a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség Kommunikációs Osztálya által 2007 szeptemberében készített „Európai uniós támogatások kistérségi elemzése” című tanulmány is rávilágított: a „Nem mondunk le senkiről” című komplex zászlóshajó program elsődleges célterületét jelentő 33 kistérségbe 13, 4%-al több egy főre jutó uniós fejlesztési forrás jutott 2004-2006-ban, mint az országos átlag. Ez a pozitív eltérés azonban nem volt jól érzékelhető a leghátrányosabb kistérségek felzárkóztatása szempontjából, a leszakadás folyamatát nem tudta csökkenteni. A Dél-Dunántúlon – a többi hátrányos helyzetű kistérséggel tűzdelt régióhoz hasonlóan - ez az átlagtól néhány százalékkal magasabb uniós forráslehívás elsősorban nem az első nemzeti fejlesztési terv (NFT I.) egészének, hanem két operatív

programjának, az Agrárstruktúra és Vidékfejlesztési Operatív Programnak (AVOP) és a Regionális Operatív Programnak (ROP) volt köszönhető.

Az AVOP majdnem háromszoros támogatást nyújtott azoknak a kistérségeknek, amelyek a fősodortól lemaradóban voltak, függetlenül attól, hogy melyik hátrányos helyzetű kategóriába estek („hátrányos” vagy „leghátrányosabb helyzetű”). A ROP által nyújtott támogatások a hátrányos helyzetű kistérségeken belül a leghátrányosabb helyzetűeket kedvezményezték fajlagosan a legnagyobb mértékben.

Az **Új Magyarország Felzárkóztatási Program** egyik legfontosabb célkitűzése, hogy együtt kezelje az adott térségek önkormányzati, vállalkozói és civil kezdeményezéseit, és megteremtse azok összhangját a fejlesztési források fogadó kapacitásának növelése érdekében. A fejlesztések összhangját, szakmai megalapozottságát és fenntarthatóságát az a komplex programozási folyamat hivatott biztosítani, amelynek célja a térségekben jelenleg meglévő programok, tervek frissítése, az ÚMFT keretében pályázati feltételként előírt, még hiányzó kistérségi programok, tervek elkészítése, az ágazati tervek összhangjának megteremtése.

Az Új Magyarország Felzárkóztatási Program talapzatát a kistérségek jelentik, ezért véleményem szerint az egyik első és legfontosabb lépés az, hogy a Többcélú Kistérségi Társulások fejlesztési bizottságai a kistérségi fejlesztési tervek kidolgozásánál olyan pontos és mindenre kiterjedő helyzetértékelést készítsenek a kistérségükről, ami lehetővé teszi egy hathatós kistérségi komplex felzárkóztató program kidolgozását. Olyan konkrét gyakorlati megoldásokat kell kidolgozniuk, amelyek a jelenlegi erőforrásokat és csatornákat oly módon hasznosítják, hogy azokra - nyílt formában és együttműködésre épülően - demokratikus, emberi léptékű válaszokat adnak és egyúttal minden érdeklődő és vállalkozó kedvű ember számára lehetővé teszik a valós és egyenlő esélyű részvételt.

A LEADER + PROGRAM

A LEADER az Európai Unió által kezdeményezett programok (ún. közösségi kezdeményezések) közé tartozik. A közösségi kezdeményezések gondolata a Strukturális Alapok 1989-es reformjának kapcsán merült föl. Valamennyi Közösségi kezdeményezés legfőbb célja éppen az, hogy új elképzeléseket és új módszereket kísérletezzen ki az Európai Unió országait érintő kulcsfontosságú témákat illetően annak érdekében, hogy ezt követően kiigazítsa, vagy gazdagítsa az általános politikákat. Olyan területeket támogat, amelyeket nem

fednek le a tagállamok fejlesztési tervei, viszont fejlesztésük az Unió érdekében áll. A kezdeményezések lehetőséget nyújtanak arra, hogy speciális eszközöket mozgósítsanak a Közösség számára rendkívüli jelentőségű tevékenységek megvalósításához. A Közösségi kezdeményezések kapcsán a fejlesztések olyan hozzáadott értékekkel lesznek gazdagabbak, mint:

- nemzetek közötti, határokon átnyúló és régiók közötti együttműködések fejlesztése,
- az innováció erősítése,
- a fejlesztések alulról jövő kezdeményezése és végrehajtása.

Az európai mezőgazdasági modell kialakításával összhangban a LEADER (Liason Entre de Development de l'Economie Rurale) Közösségi kezdeményezés célja a vidéki szereplők ösztönzése és támogatása a térségük hosszú távú lehetőségeiről történő együttgondolkodásban és a térség fenntartható fejlődésének integrált, innovatív stratégiák mentén történő megvalósításában, amely új utakat tár fel az alábbi kulcsterületeken:

- a természeti és a kulturális adottságok gazdagítása,
- a gazdasági környezet megerősítése,
- a közösségek önszervező képességének javítása és
- az együttműködések ösztönzése.

A LEADER a helyi akciócsoportok által kidolgozott integrált vidékfejlesztési programokat támogatja. A helyi akciócsoportok felelősek a helyi vidékfejlesztési terv elkészítéséért, a helyi pályázati rendszer működtetéséért a terv megvalósítása érdekében. Valamennyi projektnek hozzá kell járulnia a csoport átfogó stratégiai céljainak eléréséhez, úgy, ahogy azt a helyi vidékfejlesztési tervben közösen rögzítették. A projektek kisméretűek, innovatívak és pozitív hatással vannak a térségre a társadalmi, gazdasági és környezeti fenntarthatóság jegyében.

A LEADER program Magyarországon

Magyarországon a LEADER+ az AVOP (Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program) intézkedéseként kerül bevezetésre. A magyarországi LEADER+ intézkedés céljai a fentiekkel összhangban a következők:

Globális célok:

- vidéki élet és –munkalehetőségek javítása, a vidéki jólét növelése,
- életképes vidéki közösségek kialakítása, az együttműködési képesség és szervezethez való hozzájárulás javítása,
- új, fenntartható jövedelemszerzési lehetőségek teremtése,
- munkahelyteremtés és –megőrzés.

Specifikus célok:

- gazdasági tevékenységek diverzifikációja,
- helyi termékek kifejlesztése és versenyképességének javítása,
- új vagy magasabb színvonalú szolgáltatások kialakítása, fejlesztése, amelyek igazodnak a helyi lakosság igényeihez,
- megfelelő módszerek és lehetőségek biztosítása, a helyi szintű közösségi részvétel és szervezethez való hozzájárulás javítására,
- a helyi szereplők fejlesztésekben történő részvételének ösztönzése az alulról jövő kezdeményezések kialakítása és megvalósítása érdekében.

Operatív célok:

- térségi közösségi együttműködések felkészítése helyi akciócsoportok kialakítására működtetésére,
- korlátozott számú, megfelelően felkészült kísérleti helyi akciócsoport helyi vidékfejlesztési terveinek elkészítése és megvalósítása,
- vidéki térségek egymás közötti hazai és más Tagállamok vidéki térségei közötti együttműködésének fejlesztése,
- az elért eredmények, tapasztalatok és tudás átadása információk és következtetések rendelkezésre bocsátása a hálózatépítés segítségével.

FALUMEGÚJÍTÁS LEHETŐSÉGEI TERVEZÉSI GYAKORLATBAN

Településeink környezeti minőségének alakulása

Az 1980-as évek végén és a 90-es évek elején Kelet- és Közép-Európában bekövetkezett társadalmi, gazdasági és politikai változások nyomán olyan folyamatok indultak meg a volt szocialista országok településeiben, amelyek felkészületlenül érték a helyi politikusokat és a hatóságokat. A piacgazdasági viszonyok térhódítása következtében megindult a társadalmak polarizálódása, erőteljesebbé vált a lakosság vagyoni differenciálódása. Ennek következtében a városokon belül felgyorsult a különböző társadalmi és vagyoni helyzetű csoportok térbeli elkülönülésének folyamata, megkezdődött, vagy sok helyen inkább tovább folytatódott és véglegessé vált egyes városrészek, lakóövezetek szociális és fizikai lepusztulása.

Fenti folyamatok súlyosan érintették a nem városi rangú településeinket, különösen a kis lélekszámú, hátrányos helyzetű térségekben található falvainkat is.

Életünk javarészt épített környezetben folyik. Az épített környezetben realizálódik az a mesterségesen létrehozott térbeliség, mely nélkülözhetetlen életkeretet ad az egyén és a társadalom számára. Ilyen módon minőségével befolyásolja mozgásterünket, tevékenységeinket, közérzetünket. Teszi ezt térbeliségének fizikai jellemzőivel és a kultúra részeként esztétikai hatásaival is. A kettő együtt hat vissza emberre, társadalomra.

Az épített környezetben testesül meg nemzeti vagyonunk jelentős része. Kialakítása és folyamatos fejlesztése igen jelentős anyagi ráfordítást igényel, amit a társadalom azért vállal, hogy ennek révén mindenkor változó lehetőségeinek határán belüli igényeinek a lehető legmegfelelőbb térbeli keretet biztosítsa.

Valamilyen módon minden építés célja az épített környezet minőségének javítása, annak elérése, hogy az épített környezet legalább egy térben és tulajdonilag is lehatárolt részében annak legalább egy kis egysége minél teljesebben tudjon megfelelni a vele szemben támasztott követelményeknek. A beavatkozások, a konkrét fejlesztések soha nem az épített környezet egészét érintik, annak mindig csak egy kis szegmensének minőségét változtatják meg. Az egyes épületek, építmények, az egyes fejlesztések azonban a települési szövet részeivé válva egy olyan épített környezetet hoznak létre, mely a maga integrált szintjén egyben már egy új minőséget is képvisel.

Az épített környezetben létrejövő vagyoneérték volumene és elemeinek a szükséges karbantartások, felújítások melletti viszonylag lassú fizikai amortizációja miatt művi környezetünk egésze csak igen lassan módosítható, ezért az épített környezet minőségét minden időkeresztmetszetben döntő módon befolyásolja a korábbról örökölt környezeti elemek minősége.

Az épített környezet minőségét vizsgálni és minősíteni a fentiek előrebocsátásán túl is több, de egymással szorosan összefüggő szempontból, több megközelítésből is lehet.

A minősítés történhet:

- a benne bonyolódó tevékenységeknek való megfelelés szempontjából,
- az épített környezet fizikai állapotának szempontjából
- és esztétikai szempontból is.

A hazánkban lezajlott politikai rendszerváltás, illetve az ennek következményeként folyamatosan zajló társadalmi átrétegződés és a gazdaság átalakulása szinte minden szegmense döntő, és ma már jól érzékelhető módon hatott és hat épített környezeti állapotainkra. Ezek közül a hatások közül az egyik legdöntőbb, legközvetlenebb és a legkülönbözőbb hatásmechanizmusokon keresztül áttételesen is érvényesülő változás a fejlesztés szereplőinek megváltoztatása.

A települési környezet bármely részét is vizsgáljuk, az ott tapasztalható változások pozitív, vagy negatív tartalmától függetlenül szinte mindegyikben megjelennek a fejlesztések új szereplői.

A korábban döntő súlyú állami szerepvállalás a fejlesztésekben a lehető legminimálisabbra csökkent, a környezet fejlesztőivé egyértelműen a magánszféra autonóm módon viselkedő szereplői váltak. Ez sok, egymástól különböző igény és megközelítés, értékrend és érdek egyidejű megjelenésével a legáltalánosabb megközelítésben egy meglehetősen széles skálán érzékelhető differenciálódást eredményezett. Ez a differenciálódás a fejlesztések s az ezekkel járó új minőségek területi megjelenésében, s ezek nyomán az épített környezeti minőségben is jól nyomon követhetők.

A korábbi, meglehetősen homogén környezetben, előre alig tervezhető helyeken rendre új, attól eltérő elemek jelentek meg, melyeknek a környezeti minőségre gyakorolt hatása csak az egyes területek korábban kialakult jellegének, karakterének függvényében, valamint az új elemek mennyiségének és önmagukban meglévő minőségének ismeretében értelmezhető.

Ugyanakkor maga a környezet monoton egyhangúságának, funkcionális egysíkúságának megbomlása, differenciálódása már önmagában is értéknek tekinthető, az új rendszer pozitív hozadékként jelezhető.

Az elmúlt tíz évben az épített környezetben tapasztalható változás azonban rendkívül sokoldalúan hatott, pozitív és negatív eredményei egyaránt érzékelhetők. Nagyszabású, környezetének értékét tovább növelő létesítmények éppúgy születtek, mint a vitatott, egyfajta „új-más világot” jelentő bevásárló központok, elindult, illetve felgyorsult bizonyos városi térségek elszegényedése, más területek presztízsének növekedése. A munkahely reményében a kis településekből elköltözők jelentős része az amúgy is kedvezőtlen környezeti adottságokkal bíró városrészekbe, „szerencsésebb” esetben lakótelepre kerültek, tovább mélyítve a szegregáció folyamatát. E folyamatnak nem tudott az sem gátat szabni, hogy a 80-as évek végétől meginduló lakásprivatizáció kapcsán pl. Pécsen több, mint 20000 lakás került a korábbi bérlők tulajdonába. A kedvezményesen megszerzett lakások „elfogyasztották” az új tulajdonosok rendelkezésére álló tőkét, így azok korszerűsítése elmaradt.

Az önkormányzatok tulajdonában főként a külső településrészekben maradt alacsony komfortfokozatú, rossz minőségű lakások zömének értékesítésére aligha van lehetőség. Az itt élők körülményeinek megváltoztatása egyelőre reménytelennek tűnik.

A problémát tovább súlyosbítja az a tény, hogy a helyi társadalmi csoportok térbeli elkülönülése nem csupán vagyoni körülmények, hanem etnikai hovatartozás alapján is történik.

A falvak lakókörnyezeti minősége

2001-ben Baranya megyére készült települési vizsgálatok tanulságait az alábbiakban rögzíthetjük (Fact Intézet, KSH Baranya Megyei Igazgatósága, PTE-PMMK Urbanisztika Tanszék)

Ha van alapja annak, hogy ma divatos kettészakadt Magyarországról beszélni, legalább így lehet alapos okunk a falusi lakókörnyezet kettészakadását emlegetni. Az egyik oldalon a lakóhelyi és munkahelyi mobilitás teljes beszűkülése, gyakorlati megszűnése, végzetes szegénység, az épített környezet teljes elhanyagoltsága, pusztulása, a másik oldalon a ma is prosperáló és gyarapodó, épített környezetére is egyre igényesebb falusi világ jelenik meg.

A többirányú támogatások ellenére is moccanatlan környezeti állapotot mutató településeken új lakóházak egyáltalán nem épülnek, a meglévő épített környezeti elemek szükséges felújítása is már hosszú idő óta elmaradt. Minden elhanyagolt, az élet és az épített környezet állapota a totális leépülés képét mutatja. A dicső múltra csupán néhány épület utal.

Mivel a települések arculata, épített környezeti minősége mindenfajta szépítés nélkül mutatja azokat a realitásokat, melyek között az ott lakók élnek, ez a „tükör” legalábbis elgondolkoztató kell legyen a velük kapcsolatos társadalmi felelősség, s az ennek realizálására eddig felhasznált eszközök tekintetében.

A vizsgált települések múltbeli fejlődésük kapcsán ma különböző „fokozatban” vannak attól függően, hogyan tudták adottságaikat, helyi és helyzeti energiáikat kiaknázni.

A vizsgálatból általánosítható tények, következtetések a hátrányos helyzetű és stagnáló falvak vonatkozásában:

a településről:

- területileg több száz éves településnagyság, településszerkezet,
- kialakult, kismértékben változó belterület, telekstruktúra,
- a lakóépületek, lakókörülmények, a telekhasználat kialakult,
- az épületek műszaki állapota nagyrészt elavult, a minimális komfortosítással, az épületek rendszeres, kis költséggel járó karbantartásával már „elfogadható” lakókörülmények biztosíthatók,
- települési, építészeti értékek még megmenthetők
- ivóvíz, elektromos energia, út van,

a népességről:

- a kis falvakban
  - az idősebb népesség a kialakult – egyre romló – állapotot tudomásul veszi,
  - a fiatalabbak (romák) – jobb híján – ugyancsak,
- a csökkent igényű életvitel már hagyomány (másodrendű állampolgárok),
- a legkevésbé költségesen lehet élni, a személyes szükségletre az élelmiszer egy része a telken megtermelhető,

- felére-harmadára csökkent a népsűrűség az igazgatási területen, illetve a belterületen,
- a hagyományok ápolása még szükségszerűen él az emberekben,

a gazdaságról:

- a földtulajdon és használat (megművelés) szétvált, ma a termelés 40%-ban bérelt földön történik,
- a település igazgatási területét általában nem a lakosok művelik,
- a vizsgált településeken az 1 főre jutó igazgatási terület nagyság 0,5-6,1 ha (!) (a családi gazdaság optimális nagysága 50-100 ha),
- a vizsgált településeken az 1 főre jutó belterület nagysága 900-3000 m² (egy családra jutó teleknagyság 1500-4000 m²),
- a stagnáló települések még a közelmúlt „eredményeiből” (bánya, Tsz, kedvező földrajzi elhelyezkedés) profitálnak,

fejlesztésről, jövőképről:

- az országos településfejlesztési koncepció, Baranya megye területrendezési terve, az agrár és vidékfejlesztési (SAPARD) programok a fejlesztés, gyarapodás kérdéskörét feszegetik, az ennek érdekében szükséges tennivalókat, prioritásokat rögzítik,
- a településfejlesztés kényszerpálya:
  - önkormányzati törvény szerint helyi döntés, kötelező feladatok,
  - a vezetők helyből valók (ez is jövedelem),
  - „sikereket” kell elérni (út, járda, csapadékvíz elvezetés, faültetés, parkosítás, közművesítés, közmunkák),
- visszafejlesztésre országos stratégia NINCS (vagy nem beszélünk róla),
- a pályáztatás a falusi embertől idegen, önerő nincs, kölcsönt nem vesz fel,
- a betelepülők, idegenek lakásvásárlása divat lett, mintha a jövőbe vetett hitet erősítené (1996 óta közel 2000) külföldi ingatlanvásárlás történt),
- minden településből nem lesz üdülőfalv!

Megfontolandó, és nyilván sok vitát kiváltó nézet az, hogy a teljesen kilátástalan élethelyzetbe és környezeti minőségbe csúszott aprófalvak problémájának megoldására az eddigiektől teljesen különböző, és radikálisabb, emberségesebb és hatékonyabb megoldást célszerű keresni.

Megítélésünk szerint ennek két alapváltozata képzelhető el:

- Az egyik megoldási módra már a 70-es években lehet találni spontán realizálódott sémákat, melyeket némi támogatással segítve valószínűleg gyorsítani kellene. Ez a szép természeti környezetben fekvő, és a hajdan volt világukból értékes kultúrát hordozó, de mára már a teljes elhanyagoltság állapotába került települési kör. Ezeket a településeket eredeti lakóik az ottani megélhetés ellehetlenülése miatt elhagyták, és a megüresedett lakóházakat második lakásként, nyaralóházként vette meg egy tehetősebb városi réteg, akinek volt ereje az épületek felújítására, korszerűsítésére. Így az egyébként pusztulásra ítélt épített környezeti értékek megváltozott funkcióval megőrzésre és hasznosításra kerültek. Több szép baranyai törpefalu (pl. Püspökszentlászló, Kisújbanya, Gorica, Kán) mai igényes épített környezete mutatja az ilyen települések üdülőfaluvá válásának pozitív hatását az épített környezetre.

Mint ahogyan ezek a példák is mutatják, még az a minimális tőke, amit az itteni lakóházaikért kaphattak tulajdonosaik, és némi családi segítség elég volt ahhoz, hogy ők maguk egy jobb pozícióban lévő településen ismét értelmes életet élhessenek, s közben építette települési környezetünk értékei se pusztuljanak el nyomtalanul.

- A másik települési kör ebben a csoportban az ilyen adottságokkal nem rendelkező települések köre, ahol az épített környezetnek nincsenek piaci úton realizálható kulturális értékei. Úgy tűnik, ezeknél a településeknél is be kellene látni a már ismertett spontán módon is lezajló folyamatok életszerűségét, lakóhelyként való fenntarthatatlanságukat. Mivel az e körbe tartozó települések épített környezetének nincsenek, vagy alig vannak piacosítható értékei, itt valószínűleg a lakóházak eladásából az áttelepüléshez szerzett tőkerészt kellene megfelelő áttelepülési támogatással kiváltani az itt megrekedt lakosság

érdekében. Bármilyen nehéz is kimondani, ezzel kellene segíteni hozzá ezeket a településeket, gyógyíthatatlanul beteg, már hosszú ideje agonizáló épített környezetüket (és nem lakóikat!) a „kegyes halálhoz”.

A falusi települések másik, szerencsére az előbbieknél sokkal kiterjedtebb csoportja az a települési kör, mely ma is normális életjelenségeket mutat. Az épített környezet minősége ebben a körben egyre gazdagodó, tükrözve az itt élők életviszonyait. A korábban a megtagadott múltat reprezentáló, s igen gyakran csak ezért bontásra került hagyományos falusi lakókörnyezeti kultúra még megmaradt értékei sorra felújításra, korszerűsítésre kerülnek. A korábbi többszintes, bankbetéteket helyettesítő lakóház-monstrumok helyett az újabb lakóházak racionálissá, a valós, egyre magasabb igény szintű falusi élet keretként épülnek. Elmaradni látszik a korábban jelentős ideológiai támogatottságú városi környezeti minták egyébként használhatatlan és fölösleges kiadásokat követelő, környezetidegen követése, a padlásszobák, utcai loggiák, földszinti utcai garázsoktól várt „modernség” irracionális elemeinek megjelenítése. Értékként jelennek viszont meg a falusi, rurális életforma és gazdálkodás elemei, a városi környezetben nem realizálható természeti környezeti kapcsolatok, egyre gyakoribb a kertészetileg is átgondolt igényesen kialakított pihenő udvar, amit ma már döntően valóban pihenésre, és nem státusz-szimbólumnak használnak.

Ennek a települési körnek a vitalitását, s egyben épített környezeti minőségének gyors javulását mutatja az a városiasodási folyamat is, mely a nagyobb községek településmagjainak beépítésében, az infrastruktúra, az ellátás, a szolgáltatások minőségében is megjelenik, s amit az utóbbi években felgyorsult városiasodás, a várossá nyilvánított községek számának gyors ütemű növekedése mutat.

Ebben a csoportban külön részt képeznek a nagyobb városok közvetlen közelében fekvő községek, ahol a városokból kiszoruló családi ház építések realizálódnak a falusi és a városi lét közötti átmeneti életforma keretként, vagy a kertvárosi jellegű beépítések jelenkori formájaként, mindenütt igényes és korszerű épített környezeti megjelenésben.

A következő fejezetekben a település állapotának a fejlettségnek különböző fokán álló és más-más népességszámú település sorsát, szándékait, jövőbe vetett hitét kívánjuk bemutatni.

A ma közel 900 fős település Baranya megye közepes nagyságú falvai közé tartozik. Sorsa is tipikus „baranyai sors”, hiszen a község neve Szent László királyra utal – írott forrásokban 1237-40 között bukkan fel -, a török hódoltság alatt elnéptelenedik, a 18. sz. elején magyar-horvát vegyes lakosság lakja, majd az 1780-as években németeket telepítenek a faluba. A II. világháború után mintegy 160 főt telepítenek ki, helyükre Jugoszláviából és Szlovákiából érkeznek a palettát tovább színesítő új népeség. A község legfontosabb értékeként a kedvező földrajzi elhelyezkedés (gazdag vízrajz és domborzat, jó minőségű termőföld, erdő) a jó közlekedési kapcsolatok (Szigetvár 12 km, Kaposvár 28 km, Pécs 42 km) és az ott élő emberek szorgalmát, akaratát, a mindenkori vezetők „gazda szemléletét” említhetjük.

A község viszonylag kis mérete ellenére körjegyzőséggel, polgármesteri hivattal, katolikus templommal, óvodával, iskolával, orvosi rendelővel, gyógyszertárral, pénzügyintézettel, kereskedelmi-szolgáltató és vendéglátó létesítménnyel rendelkezik.

A korábbi mezőgazdasági üzemközpontok részben megváltozott funkcióval ma is működnek, kedveltek a horgásztavak (fejlesztésüket most is tervezik), igényesen műveltek a szántók és gyepterületek, kisebb területeken biogazdálkodás is folyik.

Megújulás előtt áll a község közlekedési szerkezete a településen áthaladó 67 jelű főút átkelési szakaszának megszüntetésével (új elkerülő szakasz készül), a lakóutcák folyamatos karbantartása, a gyalogos és kerékpáros felületek kiépítése állandó programot jelent.

A népességszám kismértékű csökkenése napjainkra megállt, ma kedvező a 18 év alatti korosztálynak az aránya a teljes lakosságon belül.

A szentlászlói település fejlesztési koncepció elsődlegesen a települési környezet folyamatos minőségének javítására helyezi a hangsúlyt, ugyanakkor új lakóterület kijelölésével, az építészeti értékek megőrzésével, újrahaznosításával teret kíván biztosítani a városból kiköltöző középosztály számára.

Szentlászló gondozott épített környezete értékének tekinthető az a tény, hogy műemléke, 80 db helyi védett lakó és gazdasági épülete, ismert régészeti érdekű területe van, s az új épületek hivalkodás nélkül illeszkednek a faluképbe.

A település területe, a Nemzeti Ökológiai hálózat részeként rendelkezik ex lege védett értékekkel, ökológiai folyosóval, természeti, Natura 2000 és tájképvédelmi területekkel.

Bár a községnek szennyvízcsatornája, gázhálózata még nincs, kész tervekkel várják a kedvező pályázati illetve megvalósítási lehetőségeket, ugyanakkor kiemelt feladatnak tekintik a

települési hulladékok szelektív gyűjtését és a környezet veszélyeztetését kizáró módon – regionális szintű – ártalmatlanítását.

Besence község az Ormánság északi határán helyezkedik el, Baranya megye délnyugati részén, a Dráva tágabban vett árterében. A nagyobb városoktól messzebb fekvő település, Pécstől 35 km távolságra, míg Szentlőrincről 19 km-re található. A településen átmenő forgalom nincs, vasúti közlekedési vonal nem érinti.

A település külterülete morfológiailag egységesen síknak tekinthető, kiugró domborzati elemei nincsenek, nem tagolt. Ez a táji adottság a mezőgazdálkodási tevékenységeknek kedvez. A 957,75 hektárnyi közigazgatási területtel rendelkező településen mező- és erdőgazdálkodás a domináns, melyet a területfelhasználási arányok is jeleznek, 43,47% szántó, 46,48% erdő a főbb használatok megoszlása.

Besencén két bő vizű vízfolyás halad keresztül a település déli részén, a Fekete-víz és az Okorág. E két a községnek igen jelentős vízgazdálkodási területe vizes élőhelyeként is szolgál a vízközeli és vízigénylő flórának és faunának egyaránt.

A falu ma is felismerhető arculata – egyutcás szerkezet, fésűs beépítés – az 1870-es években alakulhatott ki.

A Fő utca nagy szabályozási szélességével, jelentősebb zöldjeivel kellemes lakókörnyezetet tud biztosítani lakóinak. A hagyományosan kialakult szalagtelkes falusias lakóterületen az oldalhatárra sorolt beépítési mód a jellemző. Akad néhány kivétel, az utcavonallal párhuzamosan telepített polgári jellegű, nagytömegű lakóépület, ilyen a volt iskola épülete, valamint a bolt – vendéglátó épülete.

Az 1900-as évek elején még 350 fő közötti népesség 2001-re 142 főre csökken, azóta stagnálás tapasztalható:

A település fejlesztésének alapelveit a koncepció az alábbiak szerint rögzíti:

- **az adottságokon alapuló földhasználat megtartása,**
- **a belterület szerkezetének megőrzése (telekstruktúra, beépítési mód),**
- **új ipari és szolgáltató területek kijelölése a jelenlegi belterület mellett**
- **a falusi életmód értékeinek megőrzésével a tájjal, a természettel harmonizáló településszerkezethez illeszkedő lakó-, illetve rekreációs fejlesztési lehetőségek biztosítása,**

Ÿ **a regionális tervekben szereplő közlekedési infrastruktúra megvalósítása,**

Ÿ **a térségben lévő ökológiai értékek megőrzése, továbbfejlesztése.**

A településfejlesztési koncepcióban vázolt szándékok megvalósítása jelentős mértékben a helyi közösség tekinti feladatának, ugyanakkor tisztában vannak azzal, hogy támogatás nélkül aligha teljesíthetők a kitűzött célok.

A település eredményesen pályázott a Kisfalu program „Gondoskodó falu” projektre, melyben négy település – Besence, Csányoszró, Gilvánfa, Nagycsány - , a Pécsi Tudomány Egyetem, valamint négy a megvalósításban (a tervezésben, képzésben, foglalkoztatásban, gazdaságfejlesztésben, kommunikációban) segítséget nyújtó profi szervezet vesz részt.

Besencén valamennyi családra kiterjedő szociológiai felmérés eredményeként a legfontosabb feladatnak a munkahelyteremtés tekintendő, melynek elsődlegesen a falu illetve a kistérség adottságain kell alapulnia.

A gazdaságfejlesztés mottója:

A helyi értelmiség, vezetés társadalmi ismereteire, gazdaság szervezési tapasztalataira támaszkodva kell létrehozni a helyi munkaerőt alkalmazó gazdasági szervezetek hálózatát.

Alapelvek:

- A kisfalu gazdasági térsége szerves egységet alkot az Ormánysági kistérséggel
- A Leader együttműködés által lefedett terület a mikrotérség természetes működési, szolgáltatási terepe.
- Minden egyes gazdasági szervezetre önálló megvalósíthatósági programot (10 – 15 éves), project tervet kell elkészíteni.
- A gazdasági program elfogadását követően azonnal hozzá kell látni a gazdasági szervezetek felállításának.

Alapinfrastruktúra:

- Besence inkubátorház (lakossági szolgáltató, HR és önszervező adminisztrációs részleg)
- Besence ipari - kereskedelmi park (karbantartó, gépüzemi, szállítási részleg)
- Horgász turisztikai terület rendezés (kemping)
- Cigány bemutató innovációs terület

- Kertész parkok létesítése (szakmunkás képzés, felvásárlás, piaci megjelenés)

A megvalósítás szervezetei:

<p>Szociális Szövetkezet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Település fenntartás • Intézmények karbantartása • Ipari park üzemeltetés • Mikrotérség kisker és lakossági szolgáltatás • Önszegélyező pénztár 	<p>Ipari Szövetkezet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mosoda, tisztító • Vályog és energiatakarékos építőipari alapanyag gyártás • Építőipari kivitelezés 	<p>Kertészeti Szövetkezet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Csonthéjas gyümölcsös • Zöldségtermelés • Erdei termékek gyűjtése • Felvásárlás, tárolás • Piaci, mozgóárúsítás • Feldolgozás csomagolás 	<p>Idegenforgalmi Szövetkezet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Horgászto és kemping • Oktató-bemutató központ • Gilvánfa bemutató telep
---	---	--	---

A program 2007 novemberében indult a települési vizsgálatokkal, településfejlesztési koncepció, rendezési terv, inkubátorház engedélyezési terv gazdasági fejlesztési program készítésével. Jelenleg a helyi lakosság képzése (építőipar, mezőgazdaság), valamint a szövetkezetek szervezése folyik. A pályázatban vállaltak befejezése 2010.

A 75 lelkes ormánsági falu a csend, a madárdal illetve a feszülő akarat falva.

Markóc a leghátrányosabb helyzetű kistérségek egyik „reprezentánsa” a „Nem mondunk le senkiről” című program egyik leginkább megérdemelt célközsége lehet.

Az 1870-ben még 266 fős népességű település fokozatosan veszített nagyságrendjéből, különösen 1970 és 1980 között volt a népesség csökkenés kiugróan magas (54 fő/ 10 év) azóta stagnálás tapasztalható.

A község lakosai az „új” polgármester vezetésével olyan településfejlesztési koncepciót dolgozott ki, mely az emberek szorgalmára alapoz, s mely a kis települések számára akár mintaértékűnek is tekinthetünk. A jövőkép forrása a község és a Dráva menti táj természeti környezete, a falu épített öröksége és a lakosok hite a munkában, a felemelkedés lehetőségében, az önerőben.

Az alábbiakban részletek teszünk közzé a községfejlesztési koncepcióból.

Rendezési terv koncepciója

Markóc, 2007

- kivonat -

A fejlesztés általános célja:

1. A jelenlegi és a jövőbeli markóci lakosok megélhetésének hosszútávú biztosítása; számukra egészséges, szép, élvezhető, illetve otthonos, a helyi kötődést megalapozó környezet biztosítása.
2. Az egész faluközösségre és minden egyes tagjára vonatkozóan a külső gazdaságtól és a külső politikai akaratoktól való kiszolgáltatottságuk lehető legnagyobb mértékű csökkentése.
3. A helyi megélhetés fokozása a helyi foglalkoztatás és jövedelemszerzés lehetőségének megteremtésével az 1. és 2. cél figyelembevételével.
4. Az Ős-Dráva Program tájszemléletének megfelelő tájgazdálkodás fokozatos kialakítása fejlesztésekkel, minta- és bemutató projektekkel.

Valamennyi cél nemcsak a jelenlegi lakosságra, hanem a jövő generációra is vonatkozik, ezért minden fejlesztési beavatkozást meg kell, hogy előzzön a beavatkozás hosszútávú hatásának mérlegelése.

A fejlesztési koncepció alapvető elvei:

1. A falu életének, működésének és önfenntartásának alapfeltétele az, hogy **a lakosok rendelkezzenek megfelelő nagyságú és minőségű magán- és közösségi használatban álló területtel;** és **gazdálkodjanak** is azokon. Jövedelmük nagy részét Markócon, vagy a környező településeken tudják megkeresni, és elkölteni. **Mindenkinek biztosítva legyen a megélhetése az ormánsági adottságok által nyújtott színvonalon, részben a helyben termelt javakkal, részben a helyben szerzett jövedelmük fölhasználásával.** Az ingázással szerzett jövedelem csak átmeneti megoldásnak fogadható el.
2. Törekedni kell arra, hogy a tevékenységek változatosak legyenek és egészítsék ki egymást. Markócon is elő kell segíteni azoknak a meg- vagy újrarahonosítható mesterségeknek a művelését, amelyek hozzájárulhatnak az általános célok megvalósításához. A Markócon belüli és a Markóc és a környező települések közötti együttműködésekhez szükséges lehet ezek intézményi és szervezeti kereteinek létrehozása.
3. A gazdálkodás elsősorban a **helyi erőforrások tartamos használatára** épüljön. Helyi erőforrás a természeti környezet (klíma, felszíni és felszínalatti vízrendszer, talaj, domborzat, ökológiai rendszerek, tájfajták stb.), a helyi kultúra, a helyi közösség (a szokásaival és intézményeivel együtt), az emberi munkaerő és munkakedv, illetve a helyi infrastruktúra (utak, gazdasági épületek, ivóvízhálózat stb.). A fejlesztésekkel szemben elvárt minimumkövetelmény tehát az, hogy a meglévő természeti erőforrásokat gazdagítsa, javítsa és fejlessze Markóc infrastruktúráját és növelje az emberek munkaképességét, munkaszeretétét.
4. Minden gazdálkodni kívánó lakos számára **rendelkezésre álljon az általános célokkal összhangban álló gazdálkodás elégséges feltétele:** föld, eszközök és gépek, épületek, szolgáltatások, szakmai ismeretek, idő, piac stb. Szükség esetén elő kell segíteni a gazdálkodók vagy valamilyen mesterséget végzők tanulását. A hiányzó feltételeket az önkormányzat – a hatáskörébe tartozó területeken – igyekezzen biztosítani (pl. közlegelő, közerdő, közös használatú eszközök, szaporítóanyag biztosítása, képzés és tájékoztatás stb.).
5. Mind a gazdálkodás, mind a mindennapi élet **működő közösség keretei között** történjen és támaszkodjon a **lakosság együttműködő tevékenységeire.** Ennek érdekében a fejlesztési beavatkozásoknál a helyi közösségre és az együttműködésre

gyakorolt hatást mindig mérlegelni kell. Különös figyelmet kell szentelni a lakosok közötti versengés, az irigység, a rosszindulat visszaszorítására.

6. A fejlesztéseknél hangsúlyt kell helyezni a szokásostól, vagy a környező településektől eltérő vagy azok gazdálkodását kölcsönösen kiegészítő **új** vagy – a hagyományos megoldások esetén – **újra alkalmazott, illetve aktualizált megoldásokra**, de csak akkor, ha nem sérti az előző elveket.
7. Markóc létszáma nem éri el azt a küszöbértéket, amely önfenntartását lehetővé tenné. Ezért az önfenntartás fokozása érdekében a markóci közösség működjön együtt a szomszédos falvak lakosságával, az önkormányzat pedig teremtse meg ehhez a megfelelő infrastruktúrát és – ahol szükséges és lehetséges – kezdeményezze és koordinálja az együttműködést.
8. Elő kell segíteni mindazok Markócra való letelepülését, akik családjukkal együtt életvitelszerűen kívánnak Markócon lakni, és akik **a fenti elveknek megfelelően szeretnének beilleszkedni a falu közösségébe.**
9. Ki kell alakítani Markócnak olyan képét és hangulatát, amely úgy teszi egyedivé, hogy egyúttal az Ormánság markáns része is.

A koncepció elemei:

1. Falukép, faluszerkezet

- A falu szépsége érdekében szükséges tennivalók, értékmegőrzés
- A falu még hiányzó elemeit ki kell építeni
- A Fő utca melletti transzformátor áthelyezése a lakóépületektől távolabbra; olyan helyre, ahol a faluból nem látszik és nem hallatszik.

2. Pásztorház

- Lábaspajta építése az épület előtt fekvő területre, ami az esetleges vendégek és a lakosok számára fedett kinti tartózkodási hely (legalább 3,5x10 m). Alkalmas legyen főzésre, zenélésre (erősítő nélkül), táncolásra stb.
- A gyerekek számára játszásra alkalmas terület kialakítása és eszközök kiépítése (játszótér) az épület előtti parkban.

3. Polgármesteri hivatal és környezetének rendezése

4. Tűzoltószertár

- Bővítetten újra kell építeni. Kettős funkciót kaphat:

- Az épület közelében pihenő és sátorozó hely kialakítása vendégek számára.

5. Berek és szegélye

- A Berek útmenti szegélyét az úttól számított 10-15 méteres sávban parkosítjuk.
- A parkosított részt kaszálóként gondozzuk. A füvet az önkormányzat az állattartók rendelkezésére bocsátja.
- A templom előtti területen egy kis parkosított öblözet kialakítása.

6. Közművesítés komplex megoldása, szennyvízelhelyezés, -tisztítás

7. Ivóvíz

8. Önkormányzati utak kialakításának, használatának rendezése

9. Az önkormányzat belterületi ingatlanjainak mintaszerű kialakítása, karbantartása

10. Külterületi ingatlanok

- Alapvető cél: kerüljenek vissza vagy a helyi emberek, vagy az önkormányzat tulajdonába, még akkor is, ha átmenetileg problémát okoz a művelésük. Az önkormányzat a következő területek visszavásárlására tegyen erőfeszítést:
  - A védett, vagy védelem alá helyezendő természeti értékkel rendelkező területek.
  - A közösségi használatra alkalmas területek: erdő, tó (vagy leendő tó) területe, rekreációs területek, gyep (legelő és rét).
  - A falu pufferzónáját képező területek: Berek, a falu északi határán húzódó rét vagy erdő.
- Elő kell segíteni a külterületi ingatlanok természetes, vagy természetszerű erdőkkel való betelepítését, és a meglévő erdők esetében a folyamatos erdőborítást biztosító készletgondozó, szálaló művelési technológia alkalmazását.
- Erőfeszítéseket kell tenni Markóc vízgazdálkodásának helyreállítására. Erre irányadó az Ős-Dráva Program tájgazdálkodási terve, illetve Markóc jelenleg kidolgozás alatt álló Ős-Dráva mintaprojektje.
- Elő kell segíteni azt, hogy az ÉTT (Érzékeny Természeti Területek) támogatásában rejlő, az Ormánságban (négy falu, köztük Markóc) egyedülálló lehetőséget a gazdálkodók kihasználják.

11. Természeti értéket képviselő területek

A védendő területek fölmérése és a védett területek természetvédelmi kezelési terve elkészült. A természeti értékek védetté nyilvánítását a tulajdonosokkal egyeztetve kell végezni.

12. Gyümölcsészet

Markóc, a szomszédos falvakhoz (Bogdása, Drávafok, Felsőszentmárton, Drávasztára, Drávaiványi) hasonlóan jelentős gyümölcsészeti tevékenységgel rendelkezik a térség megalakulásáig. Jelenleg is minden adottsága megvan arra, hogy a gyümölcsészet a lakosok megélhetéséhez, a falu szépségéhez és egyediségéhez megfelelő alapot szolgáltatson. Markóc sosem volt népes falu, de valamikor gazdag volt, és gyümölcsösök vették körül.

13. Tó létesítése: Amennyiben hidrológiai akadály nem létezik, „köztavat” kell létesíteni.

14. Temető fejlesztése, rendezése

15. Lakóházak komplex fejlesztése, korszerűsítése

A lakóházak korszerűsítése annak érdekében, hogy kevesebb energiát igényeljenek

- A lakóházak fenti korszerűsítésére tervelemek készíttetése, amely mindegyik lakóháza – kisebb változtatásokkal – alkalmazható. Pl. tervek a napkollektoros vízmelegítésről, házi vízműről, nyílászárók szigeteléséről stb.
- A fejlesztési beruházások támogatása pályázati pénzből. A támogatás vonatkozhat a tanácsadásra, a tervezetésre és a kivitelezésre.

16. Kútrehabilitáció

- Az ásott kutak vizének megvizsgálása
- Az ásott kutak karbantartásának, följújtásának szorgalmazása, az önkormányzat pénzügyi lehetőségéhez mérten a támogatása.
- Az ásott kutak védelme a megszüntetéstől és vizük elszennyezésétől.

17. Szélessávú internet elérhetőség használatának biztosítása

A három település – Szentlászló-Besence-Markóc - példája az alábbi tanulságokkal szolgál:

- A település nagyság, a szolgáltatások komplexitása még mindig vonzó tényező,
- A település életképességének meghatározó ereje a munkahely jelenléte,
- A települési (természeti és épített) környezet értékeivel a helyiek tisztában vannak, megőrzésük, jó állapotban tartásuk azonban gazdasági erő függvénye,
- Energikus, a helyi közösségeket összefogó, a jövőképet vázolni képes és „megfelelő” kapcsolatokkal rendelkező vezető (polgármester, jegyző, képviselőtestület) nélkül a megújulás lehetősége aligha biztosított,

Segítségre, támogatásra a jelenleginél magasabb mértékben is szükség van. E támogatás nemcsak anyagiakban, hanem erkölcsiekben is fontos (Európai Falufelújítási Díj), csak ez szolgálhatja a vidéki térségek falvainak fennmaradását és megerősödését.

IRODALOMJEGYZÉK

Lantos Tamás: Markóc településfejlesztési koncepciója

HÜBNER Tervező KFT: Szentlászló településrendezési terve

Berkecz Balázs: A leghátrányosabb helyzetű kistérségek felzárkóztatása a Dél-dunántúli régióba

FVM: A vidéki térségek társadalmi-gazdasági helyzete (2006)

LEADER Hírlevél (2004. szeptember)

Dr. Tóth Zoltán